

รายงานการวิจัย

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน
ตำบลบ่อหิน อำเภอสีกา จังหวัดตรัง

**Cuildlines for Conserve and Restore Folk Wisdom of Truelaurel Carving
Products Karn Gaksan Toei Panan form Tambon Bohin Amphoe Sikao Trang**

เจตนา อินยะรัตน์ Jettana Inyarat

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

รายงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

งบประมาณเงินรายได้ ประจำปี พ.ศ. 2559

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ได้ดำเนินการสำเร็จโดยได้รับทุนอุดหนุนงบประมาณเงินรายได้ ประจำปี พ.ศ. 2559 คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ขอขอบพระคุณบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง ที่อำนวยความสะดวกและให้บริการด้านต่าง ๆ อาทิ การค้นหา ยืมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ ขอขอบคุณชาวบ้านกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือด้วยดี รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้กล่าวนาม ซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือจนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วง

คุณค่าและประโยชน์อันใดพึงมีจากงานวิจัยฉบับนี้ ขอมอบเป็นกตัญญูกตเวทิตาคุณ แต่บิดา มารดา ครู อาจารย์ ตลอดจนมีผู้พระคุณทุกท่าน ซึ่งเป็นผู้สร้างเสริมปัญญาให้กับผู้วิจัย

เจตนา อินยะรัตน์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาองค์ความรู้ เอกลักษณะ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยแบบคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การวิเคราะห์จากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และลงพื้นที่ภาคสนามโดยใช้กลุ่มตัวอย่างคือ ตัวแทนสมาชิก ผู้ประกอบการกลุ่มผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน ผลการศึกษาพบว่า องค์ความรู้การจักสานเตยปาหนันเกิดจาก บุคคลในชุมชนและเกิดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เอกลักษณะของการจักสานเตยปาหนัน คือ การนำไปจากต้น เตยปาหนัน ซึ่งมีคุณลักษณะพิเศษ คือใบมีความเหนียวนุ่ม เมื่อโดนไฟจะเกิดความยืดหยุ่นและเป็นมันเงางาม นำมาจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ใช้สอยที่ได้รับความนิยม ได้แก่ ขมุกยา กระจเป่า เสื้อ ก้อนเริ่มจากการนำไปเตยที่มีลักษณะไม้อ่อนหรือแก่จนเกินไปมากรีดหนามด้านหลังใบออก ลนไฟจน เกิดความเหนียว กรีดแบ่งเป็นเส้นขนาดเล็ก นำไปแช่น้ำ 2 คืน ตากแดดจนใบแห้ง ย้อมสีนำเส้นมาจักสานเป็น ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นคือ ขมุกยา แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูมี 5 ประการ 1.ส่งเสริมด้านการตลาด 2. ส่งเสริมการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ 3. ส่งเสริมการปลูกทดแทน 4. จัดตั้งศูนย์ เรียนรู้ 5. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน

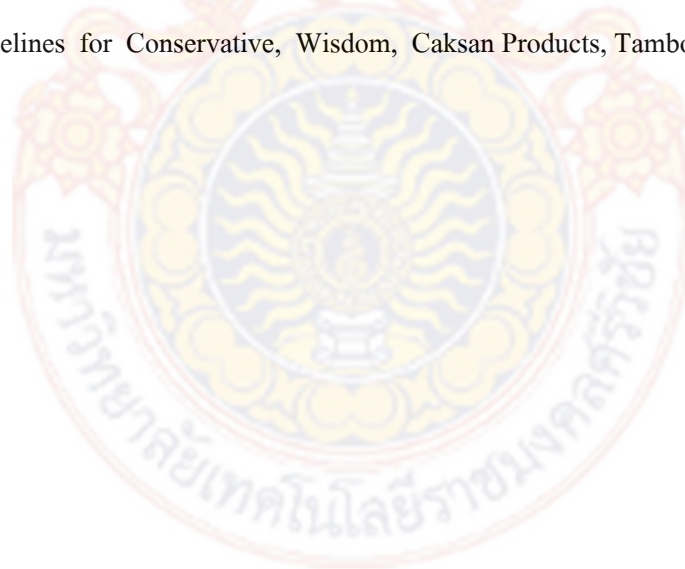
คำสำคัญ แนวทางการอนุรักษ์ ภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์จักสาน ตำบลบ่อหิน

ABSTRACT

This research aims to study the knowledge cognitive approach to conservation and rehabilitation to woven products from Pandan leaves. It was Qualitative research method which was conduct to by documentary analysis, observation, and interview from group of entrepreneur's member representative Panda product. The study was found that wisdom of craving the panda leaves chipper lacks deity aries from people in the community and handed down from generation to generation. The Uniqueness of Pandan craft is offered to use Pansan leaves that Special Features are flexible and durable. And also lighted pandan leaves will be flexible and it is shiny. Use Pandan woven into various products for popular use are Kamukya, bags, mat. Step to make panda Craft, first take moderate Pandan leaves, then get rid of Pandan thorns, light Pandan leaves until sticky, next cut into small lines, and soak them in the water for 2 nights, after that take to sun drying, tint, last bring the woven lines into various products. The identity local product is Kamukya. The conservation and rehabilitation measures are five. 1. Promote marketing. 2. Promote product development. 3. Promote the replacement. 4. Establish a learning center. 5. Develop cultural attractions in the community.

keywords Guidelines for Conservative, Wisdom, Caksan Products, Tambon Bohin

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	2
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น	4
แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทำกิจกรรมงานจักสาน	10
แนวความคิดการมีส่วนร่วม	12
ประวัติต้นเตยปาหนันและกลุ่มผู้ประกอบการจักสานเตยปาหนัน	15
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
กรอบแนวคิดของการวิจัย	23
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	24
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	24
การสร้างและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	24
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	26
การตรวจสอบข้อมูล	26
การวิเคราะห์ข้อมูล	26
บทที่ 4 ผลการวิจัย	27
องค์ความรู้และเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน	27
แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ความรู้การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน	41
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	43
สรุปผลการวิจัย	43
อภิปรายผล	44
ข้อเสนอแนะ	44
บรรณานุกรม	46
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม/สัมภาษณ์	48

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ถูกสร้างขึ้นจากธรรมชาติดำรงชีวิตอยู่โดยอาศัยสิ่งรอบด้วยระบบการพึ่งพากันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน อาจเรียกได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่หล่อหลอมให้สังคมมนุษย์เกิดกฎ ระเบียบ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี คุณธรรมอันดีงาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือมิติแห่งวัฒนธรรม ที่ถูกเรียกอีกนัยยะหนึ่งว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) กลุ่มชนใดมีวิถีชีวิตเรียนรู้ที่อยู่ใกล้กับทรัพยากรทางธรรมชาติของท้องถิ่นเช่นไร สังคมหรือกลุ่มชนนั้นก็จะมีวัฒนธรรมที่มีอยู่เข้ามามีส่วนร่วมกับการดำรงชีพเกิดกระบวนการเรียนรู้ คู่องค์ความรู้ มีการถ่ายทอดจากประสบการณ์ทางตรง คือ เกิดขึ้นจากตัวเอง และประสบการณ์ทางอ้อม คือ เกิดจากการได้มาซึ่งการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่น รวมเรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ในปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ สิ่งที่คุณค่าถูกถ่ายทอดผ่านฝีมือและการสร้างสรรค์ผลงานจากคนในท้องถิ่นบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ ความงดงาม ประโยชน์ใช้สอย สร้างรายได้ สร้างอาชีพสู่ชุมชน เช่นงานจักสาน งานแกะสลักไม้ งานปั้น งานผ้าทอ เป็นต้น เหล่านี้เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมอีกรูปแบบที่ส่งผลกระทบต่อตัวตนของชุมชนนั้นได้เป็นอย่างดี งานภูมิปัญญาท้องถิ่นการจักสานถือเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นของประเทศไทยที่มีความโดดเด่น สร้างชื่อเสียงให้กับประเทศเป็นอย่างมาก (เจษฎา พัฒนารัตน์, 2553) ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์งานจักสาน แนวคิด ขั้นตอน เทคนิค ความรู้ลึก ลักษณะเอกลักษณ์ในการสร้างสรรค์ การเลือกวัสดุในท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมมีความสำคัญมากเนื่องจากจะส่งผลต่อการรังสรรค์ชิ้นงาน ดังที่ (วิบูลย์ ธีสุวรรณ, 2532) กล่าวว่า ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการจักสานทุกภาคของประเทศไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความประสานกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม กรรมวิธี วัสดุ ตลอดจนรูปแบบงานของงานที่มีลักษณะเฉพาะเป็นแบบอย่างที่สืบทอดกันมา ปัจจุบันผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานเตยปาหนันได้รับยกย่องให้เป็นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงและสร้างรายได้ให้ผู้ประกอบการมากเป็นอันดับต้น ๆ ของจังหวัดตรัง มีหลากหลายรูปแบบ อันได้แก่ ขมุกยา กระเป่า เสื่อ กลองใส่ของใช้ ประเด็นสำคัญประการหนึ่งคือขั้นตอนของการผลิตซึ่งต้องใช้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ และพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์ชิ้นงานเป็นอย่างมาก หากเกิดความขาดแคลนผู้ชำนาญการหรือช่างผู้มีฝีมืออาจจะส่งผลให้การทำผลิตภัณฑ์ดังกล่าวประสบปัญหา ดังนั้นผู้วิจัย จึงเกิดความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์การจักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งจะส่งผลให้ผลของงานวิจัยเกิดคุณค่าแก่สังคมสูงสุด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน
2. เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ความรู้การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

3. ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตข้อมูลไว้ดังนี้

1.1 ประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ซึ่งได้จากการสำรวจพบ จำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ประกอบการ หมู่ที่ 3 บ้านคูหุน ทั้งหมด 6 คน 2) ผู้ประกอบการหมู่ที่ 8 บ้านโต๊ะบัน ทั้งหมด 6 คน

1.3 เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ จำนวน 1 คน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจและมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาไว้ดังนี้

2.1 ศึกษาองค์ความรู้และเอกลักษณ์ของการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ได้แก่ ด้านประวัติความเป็นมา รูปแบบผลิตภัณฑ์ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ และขั้นตอนการผลิต

2.2 ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ความรู้การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การถ่ายทอด และการเผยแพร่

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

2. มีแหล่งข้อมูลรวบรวมความรู้เรื่องการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ที่เป็นระบบชัดเจนให้คนในพื้นที่ได้ใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และใช้เผยแพร่แก่บุคคลภายนอก

3. เป็นแนวทางในการศึกษาการทำผลิตภัณฑ์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่น ๆ ต่อไป

4. องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาอาชีพการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ของท้องถิ่นได้

5. คนในพื้นที่เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์หวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น

5. คำนิยามศัพท์เฉพาะ

แนวทางการอนุรักษ์ หมายถึง วิธีการที่เกิดจากความคิดของกลุ่มผู้ประกอบการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันในเขตพื้นที่ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง รวมถึงตัวแทนจากส่วนราชการผู้มีส่วนรับผิดชอบ และแนวความรู้จากนักวิชาการเพื่อส่งผลให้เกิดการรักษา สืบทอด เผยแพร่และฟื้นฟูการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน

ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

ผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน หมายถึง ชิ้นงานรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำส่วนใบของเตยปาหนัน ผ่านการจักสานจากผู้ประกอบการที่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

ตำบลบ่อหิน หมายถึง พื้นที่ที่ปรากฏกลุ่มผู้ประกอบการ การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอเสิงสาง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทำหัตถกรรมงานจักสาน
3. แนวความคิดการมีส่วนร่วม
4. ประวัติเตยปาหนันและกลุ่มผู้ประกอบการจักสานเตยปาหนัน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดของการวิจัย

1. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธีเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยความเหมือนกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ เป็นองค์ความรู้ และเทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

1.2 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าล้าหลัง คนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญและสืบสานกันมากนัก ส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกกล่าวกันเป็นการภายใน เช่น สูตรทำอาหาร หรือตำรับตำราต่าง ๆ ทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป อาจจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10 ลักษณะได้ดังนี้

1.2.1 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา

ภูมิปัญญาประเภทนี้มีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกัน สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้น ได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคม โดยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

1.2.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม

เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ดำรงมาในท้องถิ่นสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจคนในสังคม ภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น

1.2.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน

เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวันหลังจากนั้นได้สืบทอดโดยการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

1.2.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน

นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้ เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินไปมีความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่างๆมาบริโภคอีกด้วย

1.2.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน

การละเล่นถือว่าเป็นการผ่อนคลายโดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการละเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน

1.2.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายอยู่ทั่วไป เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค ความคิด ความเชื่อของบรรพบุรุษเป็นอย่างดี

1.2.7 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน

ภูมิปัญญาประเภทนี้ส่วนมากแสดงออกถึงความสนุกสนาน และยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคม ซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่างๆ

1.2.8 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน

ภูมิปัญญาประเภทนี้เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นปัจจัยสี่ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ หากได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมจะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้

1.2.9 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรม

เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นการประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยม ซึ่งปัจจุบันไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิ

ปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควร หากมีการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรม ให้แก่เยาวชน จะเป็นการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนได้อีกทางหนึ่ง

1.2.10 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

เนื่องจากคนไทยมีอาชีพที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนวอนเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตรทั่วทุกภูมิภาคของไทย

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้แบ่งสาขาหรือประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 11 สาขาดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม
2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
3. สาขาการแพทย์แผนไทย
4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน
6. สาขาสวัสดิการ
7. สาขาศิลปกรรม
8. สาขาการจัดการองค์กร
9. สาขาภาษาและวรรณกรรม
10. สาขาศาสนาและประเพณี
11. สาขาการศึกษา

1.3 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสืบสาน สืบทอดประสบการณ์จากรุ่นถึงรุ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน ถ้าถูกละเลย ขาดการยอมรับ และถูกทำลายลง ก็จะสูญหายไป ไร่ซึ่งภูมิปัญญาของตนเอง ทำให้คนในท้องถิ่นไม่มีศักดิ์ศรี ขาดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งนิกการศึกษา หน่วยงาน ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ดังนี้

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537:25-26) กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของสังคม เป็นสิ่งที่มีความหมาย เป็นวังสำคัญ มีความหมายและคุณค่าต่อการดำรงอยู่ร่วมกันที่จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้าน ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ช่วยสร้างความสมดุล ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม ทำให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอกและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชนบท ของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆทั้งนี้เพื่อเป็นการกำหนดทำทีใน

การทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านได้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ รุ่ง แก้วคง (2543:205) กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยว่า ภูมิปัญญาไทยได้ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สร้างศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแก่คนไทย ทำให้บรรพบุรุษของเราได้ดำรงชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินนี้มาอย่างสงบสุขเป็นเวลายาวนาน แม้ว่าภูมิปัญญาส่วนหนึ่งจะสูญหายไป แต่ยังมีบางส่วนหลงเหลือเป็นมรดกอันล้ำค่าอยู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด สอดคล้องกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536 : 3) ได้แบ่งความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประการ คือ

1. ความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาไม่ใช่สิ่งที่เกิดแวบขึ้นมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้าน มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นในการศึกษาเข้าไปดูว่าชาวบ้าน “รู้อะไร” อย่างเดียวไม่พอต้องศึกษาด้วยว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างไร

2. การสั่งสมและการกระจายความรู้ ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสม และกระจาย ความรู้ ความรู้นั้น ไม่ได้ลอยอยู่เฉย ๆ แต่ถูกนำมาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน ชุมชน สั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคน ๆ หนึ่ง โดยมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาด้วยว่ากระบวนการนี้เป็นอย่างไร หมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นต่อมาได้อย่างไร

3. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วย

4. การสร้างสรรค์และปรับปรุง ระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่ถูกปรับเปลี่ยน ตลอดมา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง เรายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้ และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

จากความสำคัญที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญ เป็นมรดกที่บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบทอดภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่อง สืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่ามากมาย ส่งผลให้คนในชาติเกิดความรัก ความภาคภูมิใจและร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อกันมาและต่อไปในอนาคต ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง

1.4 แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.4.1 ความหมายของการอนุรักษ์

หลวงดาวัดคอน (2552) ได้กล่าวความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง “รักษาและให้ใช้เป็นประโยชน์มากที่สุดและนานที่สุด”

ดร. นิวัติ เรืองพานิช (2553) ได้กล่าวความหมายการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง “การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด”

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2551) ได้กล่าวความหมายการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง “การดูแลรักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึง การป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย”

คำรงค์ อ่อนรัตน์ (2554) ได้กล่าวถึงความหมายการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง “การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึง การเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ”

สุจิน ชุนปักยี (2555) ได้กล่าวความหมายการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง “การควบคุมและจัดการทรัพยากรอย่างระมัดระวังเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ต่อไป”

1.4.2 แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูมีดังนี้

1. การค้นคว้าวิจัย ควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสถานการณ์ในปัจจุบัน

2. การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

3. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

4. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพควรรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริการ ตลอดจนการป้องกันและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าคุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง

6.การส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและการสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

7.การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่นๆทั่วโลก

8.การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ

ดร. ชัชพลวานิช เพชรคง (2554) ได้รวบรวมแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู ไว้ดังนี้

1. การถนอมรักษา
2. การบูรณะฟื้นฟู
3. การนำมาใช้ใหม่
4. การเพิ่มประสิทธิภาพ
5. การทดแทน

นริส จอกลอย (2557) ได้รวบรวมแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู ไว้ดังนี้

1. ศึกษา สำรวจ และวิเคราะห์
2. สร้างขอบเขต
3. ฟื้นฟู
4. ส่งเสริม

2.แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทำหัตถกรรมงานจักสาน

2.1 ความหมายของหัตถกรรมจักสาน

การจักสาน เป็นงานหัตถกรรมอย่างหนึ่ง และนับเป็นงานศิลปะประเภททัศนศิลป์ได้ด้วยการจักสานเป็นการนำวัสดุขนาดเล็กและยาว มาขัด หรือสาน กันจนเป็นชิ้นงาน เช่น เสื่อ หรือภาชนะอื่นๆ เช่น ตะกร้า เข่ง หรือของใช้อื่นๆ เช่น ลูกตะกร้อ เป็นต้น

2.2 ความสำคัญและคุณค่าด้านงานหัตถกรรม

ศิลปหัตถกรรม มีความหมายสำคัญ เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตาย เนื่องจากชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ต้องสัมพันธ์เกี่ยวกับ สิ่งของ เครื่องใช้ ซึ่งเป็นประดิษฐกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมต่างๆ งานหัตถกรรม จึงเป็นดังกระจกที่สะท้อน

ให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละยุคสมัย เป็นตัวบอกเล่าประวัติศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในกลุ่มชนต่างๆ คุณค่าของศิลปหัตถกรรม จึงแบ่งออกได้ดังนี้

1. ด้านประโยชน์ใช้สอย สร้างขึ้นบนพื้นฐานการดำรงชีวิต เพื่อตอบสนองความต้องการ เพื่ออำนวยความสะดวกสบายทางกายภาพหรือเพื่อแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิต

2. ด้านความเชื่อและค่านิยม งานศิลปหัตถกรรม แต่เดิมนั้นผู้สร้างและผู้ใช้เป็นคนเดียวกัน คือสร้างขึ้นเพื่อใช้งานเอง การที่ผู้สร้างจะมีค่านิยมและความเชื่อต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่างไรก็ย่อมจะ ถ่ายทอดสู่งานที่ตนสร้างด้วยความรู้สึกนึกคิดของตน โดยมีแบบแผนของกลุ่มวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่เป็นตัว หล่อหลอม งานศิลปหัตถกรรมจึงสะท้อนความเชื่อ ค่านิยม ของผู้สร้าง

3. คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี เนื่องจากงานศิลปหัตถกรรมเป็นสิ่งที่ มนุษย์สร้างขึ้นอย่างมีจุดประสงค์ และเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาแต่ในอดีตได้เป็นอย่างดีในฐานะข้อมูล หลักฐานที่เป็นรูปธรรมทางประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี

4. คุณค่าทางด้านความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมวัฒนธรรม งานศิลปหัตถกรรมเกิดขึ้น ภายใต้อิทธิพลแตกต่างทางสภาพแวดล้อม ฐานทรัพยากร ประเพณี คติความเชื่อ ที่หล่อหลอมเกิดเป็นแบบ แผนวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม

5. คุณค่าทางด้านความงาม การสร้างงานศิลปหัตถกรรมย่อมประกอบขึ้นด้วยความต้องการ ทางประโยชน์ใช้สอย แต่ผู้สร้างก็ได้พิจารณาบุปผารูปทรงที่เหมาะสมและความงามที่นำใช้สอยประกอบไปด้วย โดยได้แสดงออกผ่านทางรูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย วัสดุและฝีมืออันวิจิตร ประณีต

6. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ด้วยการผลิตสินค้าและของที่ระลึกจากการท่องเที่ยว เป็นตัว สร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น จนถึงการสร้างรายได้โดยการส่งออกต่างประเทศ

2.3 ประเภทของหัตถกรรมจักสาน

1. การจัก คือการนำวัสดุมาทำให้เป็นเส้น เป็นแฉก หรือเป็นริ้วเพื่อความสะดวกในการสาน ลักษณะของการจักโดยทั่วไปนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิดซึ่งจะมีวิธีการเฉพาะที่แตกต่างกันไป หรือบางครั้งการจักไม้ไผ่หรือหวายมักจะเรียกว่า “ตอก” ซึ่งการจักถือได้ว่าเป็นขั้นตอนของการเตรียมวัสดุในการทำเครื่องจักสานขั้นแรก

2. การสาน เป็นกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่นำวัสดุธรรมชาติมาทำ ประโยชน์โดยใช้ความคิดและฝีมือมนุษย์เป็นหลัก การสานลวดลายจะสานลายใดนั้นขึ้นอยู่กับความ เหมาะสมในการใช้สอย ซึ่งมีด้วยกัน 3 วิธี คือ การสานด้วยวิธีสอดขัด การสานด้วยวิธีการสอดขัดด้วยเส้น ทแยง การสานด้วยวิธีขดเป็นวง

3. การถัก เป็นกระบวนการประกอบที่ช่วยให้การทำเครื่องจักสานสมบูรณ์ การถักเครื่องจัก สาน เช่น การถักขอบของภาชนะจักสานไม้ไผ่ การถักหูภาชนะ เป็นต้น การถักส่วนมากจะเป็นการเสริม

ความแข็งแรงของโครงสร้างภายนอก เช่น ขอบ ฝา ปาก ก้น ของเครื่องจักรสาน และเป็นการเพิ่มความสวยงามไปด้วย

2.4 แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทำหัตถกรรมจักสาน

จากการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกทางด้านต่างๆจึงเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านมีแนวทางที่น่าสนใจดังนี้

1. การค้นคว้าวิจัย ควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่างๆของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสถานการณ์ในปัจจุบัน

2. การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมงานจักสาน ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆสร้างจิตสำนึกของความเป็นท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ส่งเสริมงานหัตถกรรมประจำถิ่น รัฐจะให้ความช่วยเหลือ เช่น ให้เงินเพื่อตั้งเป็นกองทุนจำนวนหนึ่งตามความเหมาะสมเพื่อใช้ดำเนินงานขึ้นต้น ให้เงินช่วยในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ช่วยส่งเสริมเผยแพร่ให้ได้รับความสนใจกว้างขวางยิ่งขึ้น ให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาแนะนำแก่สมาคมหรือกลุ่มผู้ผลิตงานหัตถกรรมในท้องถิ่นกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานผู้ดำเนินการต้องประชาสัมพันธ์ในลักษณะแนะนำให้ผู้บริโภคชื่นชมและรู้คุณค่าของศิลปะชาวบ้านว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่น ที่มีได้เป็นเพียงสิ่งบันเทิงไร้สาระ เช่นเดียวกับที่หัตถกรรมเป็นวัตถุวัฒนธรรม มิได้เป็นเพียงสิ่งบันเทิงไร้สาระ เช่นเดียวกับที่หัตถกรรมเป็นวัตถุวัฒนธรรมมิได้เป็นเพียงเครื่องใช้ราคาถูก ดังนั้นจึงต้องปลูกจิตสำนึกของผู้ใช้ผู้บริโภค การประเมินคุณค่าศิลปะและหัตถกรรมชาวบ้านมากกว่าการตีราคา เพราะของบางอย่างไม่จำเป็นต้องมีราคาแพง แต่มีคุณค่าทางจิตใจสูงของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

3. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

4. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพควรรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริการ ตลอดจนการป้องกันและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าคุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ

6. การส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและการสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมจักสานอย่างต่อเนื่อง

7. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

8. การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ

3. แนวความคิดการมีส่วนร่วม

3.1 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาชนบทที่ปรากฏในสังคมไทย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งถูกบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้มุ่งเน้นให้เกิดความสำคัญกับการพัฒนาแบบชุมชนเข้มแข็ง และเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ศิลปประเพณี ความรู้ท้องถิ่น วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีการวางแผนร่วมกับภาครัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนในท้องถิ่นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทางและเป็นจุดมุ่งหมายปลายทาง ในแง่ที่ว่า ประชาชนทุกคนต่างมีจิตปรารถนา และเกิดความรู้สึกรักพึงพอใจในการที่จะได้เข้าไปมีบทบาทในการตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติงานที่เกื้อหนุนต่อการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของตน

3.2 หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ได้แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 5 ระดับ (The International Association for Public Participation LAP2, 2009) ไว้ดังนี้

3.2.1 การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เป็นระดับสำคัญที่สุด และเป็นก้าวแรกที่จะทำให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลมีหลายช่องทางต่าง เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การตีพิมพ์ การจัดนิทรรศการ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสาร (News Repositories) การจัดงานแถลงข่าว ตลอดจนการใช้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เพื่อให้ประชาชนได้มีช่องทางในการแสดงความคิดเห็น (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554)

3.2.2 การรับฟังความคิดเห็น (Consult) เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อเป็นการประกอบในการตัดสินใจ เช่น การรับฟังความคิดเห็นสำรวจความคิดเห็น การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ และการจัดเวทีสาธารณะ

3.2.3 การเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสนทนากลุ่ม การเปิดเวทีเวทีประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะกรรมการทำงาน (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2549)

3.2.4. ความร่วมมือ (Collaborate) เป็นการให้กลุ่มประชาชน ผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น รวมทั้งรณรงค์ส่งเสริมให้รวมกลุ่มตามความสนใจในลักษณะของชมรม สภาชมรม คณะกรรมการ และสมาคมรวมทั้งการส่งเสริมอาสาสมัครที่มีจิตอาสาเพื่อช่วยเหลืองานท้องถิ่น เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมคลังสมองท้องถิ่น กลุ่มออมทรัพย์หรือสหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552)

3.2.5. การเสริมอำนาจประชาชน (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้แก่ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

การส่งเสริมการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ที่ปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและเครือข่ายภาคประชาสังคมทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นหุ้นส่วน หรือมีส่วนร่วมมากขึ้น ถือเป็นสิ่งสำคัญและสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและเอื้อต่อประโยชน์สุขของประชาชน เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของภาคราชการ ที่มาจากทุกภาคส่วนของส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และชุมชนท้องถิ่น จะช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชนได้รับทราบความต้องการและปัญหาที่แท้จริง ลดความขัดแย้งและต่อต้าน ทั้งยังเป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้ประชาชน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ ซึ่งเป็นบทบาทที่หน่วยงานภาคราชการจะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม จะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับหน่วยงานราชการต่างๆ จะสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมากน้อยเพียงใด รวมทั้งต้องอาศัยกระบวนการความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในสังคมที่เป็นพันธมิตรของภาคราชการ เพื่อทำให้เกิดการแบ่งสรรทรัพยากรอย่างยุติธรรม และลดความขัดแย้งในสังคม และที่สำคัญที่สุด คือ การสร้างกลไกของการพัฒนาระบบราชการที่ยั่งยืน เพื่อประโยชน์สุขนั่นเอง (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2549)

3.3 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

3.3.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ กระบวนการนี้เป็นกระบวนการสำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้ว

โครงการต่างๆ ที่วางออกมาก็จะไร้ประโยชน์ เพราะโครงการที่วางออกมาก็ได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง โครงการที่วางไว้ก็จะสามารถดำเนินไปสู่จุดหมายโดยง่ายเพราะประชาชนจะเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาให้พวกเขาเอง

3.3.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้ เพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของพวกเขาด้วยตัวของเขาเอง แต่อย่างไรก็ตามนักพัฒนาหรือผู้มีความรู้ในการวางแผนควรมีส่วนเข้าไปร่วมให้คำแนะนำประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหาและแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of belonging) กิจกรรมนั้นและจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3.3.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและปฏิบัติงาน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน ในการเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงาน ดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก (สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย, 2545) หรือมีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปของทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนในชุมชนที่อยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชน แทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมด การดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้นจะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

3.3.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (Evaluation Level) ชุมชนควรประเมินผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อการปรับปรุงแผนพัฒนาให้ยั่งยืน และระยะยาว

4. ประวัติเตยปาหนันและกลุ่มผู้ประกอบการจักสานเตยปาหนัน

4.1 ข้อมูลต้นเตยปาหนัน

ชื่อสามัญ: เตยปาหนัน

ชื่อวิทยาศาสตร์: Pandanus odoratissimus Linn.

ชื่อวงศ์: Pansanaceae

ชื่ออื่นๆ: ปะหนัน, ปาเนาะ(นราธิวาส), ลำเจียก, การะเกด(กลาง), เตยหนาม,

ฤดูกาลใช้ประโยชน์: ทุกฤดูกาล ศักยภาพการใช้งาน: มีความเหนียวนุ่ม ทนทานและ

สวยงาม

ลักษณะ: เตยปาหนัน เป็นพืชตระกูลปาล์ม บางคนรู้จักชื่อทั่วไปว่าต้นลำเจียก จะชอบขึ้นตามริมหาด ชายทะเล ป่าโกงกาง ลักษณะลำต้นเป็นกอและแตกกิ่งใบยาวเป็นพุ่ม ขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างตาม

อายุและสภาพดิน สูงประมาณ 5 เมตร ใบเตยปาหนัน จะมีสีเขียวยาว มีรูปพรรณคล้ายกับใบเตยหอมต่างกัน ที่ใบเตยปาหนันนั้นจะมีหนามริมใบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านข้าง 2 ด้านและตรงกลางหลัง

ราก นำมาใช้ต้มกินขับปัสสาวะแก่นัวได้

ดอก นำมาใช้เป็นดอกसानให้เด็กใช้ประดับร่างกาย

ผล นำมาใช้หั่นเป็นชิ้นๆผสมกับดินตายปลายเป็นไส้กรอกให้วัวกินทำให้วัวที่เบื่อหญ้ากินหญ้าได้มากขึ้น

ประโยชน์ของต้นเตยปาหนัน : ใบเตยปาหนัน ใช้จักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆได้ เช่น เก้าอี้ปูกิ่ง หมวก หมอน ขมุกยา กล้องใส่ของใช้ต่างๆ

4.2 ข้อมูลเบื้องต้นของบ้านพรุจูด ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

ประวัติความเป็นมา

ตำบลบ่อหิน เป็นตำบลในเขตการปกครองของอำเภอสิเกา ซึ่งประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านบ่อหิน, หมู่ที่ 2 บ้านพรุจูด, หมู่ที่ 3 บ้านคุดูน, หมู่ที่ 4 บ้านไสต้นวา, หมู่ที่ 5 บ้านไร่ออก, หมู่ที่ 6 บ้านหัวหิน, หมู่ที่ 7 บ้านใหม่-บ้านทุ่งโพธิ์, หมู่ที่ 8 บ้านโต๊ะบัน หมู่ที่ 9 บ้านปากคลองพื้นที่

เขตพื้นที่

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบชายฝั่ง มีพื้นที่ทั้งหมด 78,750 ไร่

ตรัง

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา และ ตำบลวังมะปราง อำเภอวังวิเศษ จังหวัด

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลนาเมืองเพชร อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

ทิศตะวันตก ติดกับ ทะเลอันดามัน

อาชีพ

อาชีพหลัก ทำสวน/ทำไร่ อาชีพเสริม ทำประมง รับจ้าง

สาธารณูปโภค

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต อบต. 1,276 ครัวเรือน จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ 433 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 80.00 ของจำนวนหลังคาเรือน

การเดินทาง

การเดินทางเข้าสู่ตำบลบ่อหิน โดยรถยนต์ ขึ้นรถประจำทางจากตัวจังหวัดถึงตำบล โดยเส้นทางหลวงสายตรัง - สิเกา หมายเลข 4046 ระยะทางประมาณ 32 กิโลเมตร

ผลิตภัณฑ์ จักสานเตยปาหนัน ,ปลาเค็มกางมุ้ง

4.3 ข้อมูลกลุ่มสมาชิกการทำจักสานเตยปาหนัน ของบ้านพรุจูด ตำบลบ่อหิน อำเภอลือเกา จังหวัด

ตรัง

วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันบ้านคุดุน ชื่อกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันบ้านคุดุน ที่ตั้ง เลขที่ 90/2 หมู่ที่3 ตำบลบ่อหิน อำเภอลือเกา จังหวัดตรัง ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้แก่ กระจเป่า ซองใส่

เอกสาร

หมวก เสื้อ หมอน ขมุกยา

ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม

ต้นเตยปาหนันชอบขึ้นตามริมหาด ชายทะเล ป่าโกงกาง ลักษณะของลำต้นเป็นกอ และแตกกิ่งใบยาวเป็นพุ่ม ขนาดเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง ตามอายุและสภาพดิน สูงประมาณ 5 เมตร การทำเครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน พื้นเมืองที่ทำกันมาแต่โบราณ และมีทั่วไปในทุกภาคของประเทศเช่นเดียวกับบริเวณบ้านคุดุน หมู่ที่3 ตำบลบ่อหิน อำเภอลือเกา จังหวัดตรัง ซึ่งมีพื้นที่ติดทะเล จึงมักพบต้นเตยปาหนันได้ อยู่ทั่วไป คำว่า เครื่องจักสานนั้น โดยทั่วไปมักจะหมายถึงสิ่งที่ผลิตด้วยมือ โดยวิธีการจักสาน ถัก และทอ เป็นหลัก การเรียกเครื่องจักสาน ว่าจักสานนั้น เข้าใจว่าเป็นคำที่เรียกขึ้นตามวิธีการที่ทำให้เกิดเครื่องจักสาน ขึ้นนั่นเอง เพราะเครื่องจักสานต่างๆจะสำเร็จเป็นรูปร่างสมบูรณ์นั้น จะต้องผ่านกระบวนการที่ประกอบขึ้น ด้วยการจัก การสาน และการถัก หรือการขัดกันของวัสดุที่ผ่านกระบวนการเตรียมด้วยการจักสาน เพื่อแปร รูปวัสดุหรือวัตถุดิบให้สอดคล้องกับการใช้สอยเสียก่อน

เริ่มต้นการจัดตั้งกลุ่มจากการรวมสมาชิกของนางสาว เจ๊ะนิ ปูเงิน ซึ่งเดิมเป็นประธานกลุ่ม และเป็นมารดาของนางสาวจันทร์เพ็ญ ปูเงิน ประธานกลุ่มคนปัจจุบัน การรวมกลุ่มเกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้าน มีความรู้และฝีมือในการจักสานเตยปาหนันมาตั้งแต่อดีต รวมถึงความต้องการของลูกค้าที่มีเข้ามาในชุมชน เพื่อติดต่อซื้อผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนัน ข้อมูลจากผู้สูงอายุในพื้นที่บ้านคุดุน ตำบลบ่อหิน อำเภอลือเกา จังหวัดตรัง ทำให้ทราบว่า การจักสานเตยปาหนันได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจักสาน ซึ่งเป็น หัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ สืบต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น เรื่องราวภูมิปัญญาและ ความเป็นมาการจักสานเตยปาหนัน น่าจะได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษซึ่งเดิมเป็นชาว อินโดนีเซีย ที่อพยพมาตั้งรกรากทางบริเวณตอนใต้ของประเทศไทย ในแถบฝั่งอันดามันและจังหวัดชายแดน ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนราธิวาส ยะลา ปัตตานี สตูล ตรัง กระบี่ ในอดีตการสานเตยปาหนันจะสานไว้เป็น เครื่องใช้ในครัวเรือน และไว้ใส่เครื่องประดับตกแต่ง เช่น สานเสื้อไว้ใส่สำหรับพิธีแต่งงาน พิธีละหมาด พิธีศพ สานเรือไว้ใส่ข้าวสาร ข้าวเปลือก อาหารแห้ง สานจงไว้ใส่กะปิ เกลือ สานขมุกยา ไว้ใส่ยาเส้น ใบจาก สานขมุกดินช้างใส่เครื่องประดับตกแต่ง การค้าขายในอดีตจะเป็นการค้าขายกับพ่อค้าชาวอินโดนีเซียที่ ชาวบ้านเรียกว่า “แขกอินโด” ซึ่งเดินทางโดยนำเรือมาเทียบท่าในทะเลอ่าวลือเกา แล้วขึ้นฝั่งนำผ้าปาเต๊ะ (เป็น ผ้าถุงสำหรับนุ่ง) มาแลกเปลี่ยนกับขมุกยากับชาวบ้านในชุมชน

ต่อมาหน่วยงานราชการกรมมองเห็นความสำคัญกับชุมชน และเล็งเห็นถึงการสร้างช่องทางที่สามารถเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นแหล่งผลิตสินค้า จึงสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการในการผลิตที่ดี และการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการผลิตสินค้าเป็นเครื่องจักสานจากเตยปาหนัน เปลี่ยนรูปแบบการจำหน่าย ซึ่งเดิมผลิตเพื่อไว้ใช้ในครัวเรือน ปรับเปลี่ยนมาเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าของฝากหรือขายของที่ระลึก

ปี 2540 สำนักงานเกษตรอำเภอเสเกาจึงเข้ามาแนะนำจัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรุดุหนสามัคคี ทำให้เกิดการดำเนินงานในรูปแบบของกลุ่มชัดเจนมากขึ้น และได้รับการสนับสนุนโรงเรียนเพื่อใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน ผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมมากขึ้นจึงเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นนโยบายส่งเสริมผลิตภัณฑ์โดยตรง ทำให้เกิดการสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตรช่วยสนับสนุนงบในการสร้างโรงย้อมสีเตยปาหนัน กรมการพัฒนาชุมชนช่วยในส่วนของ การหาช่องทางการตลาด ต่อมาจึงจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์เตยปาหนันด้านดุหนเมื่อสินค้าเป็นที่รู้จักกันมากขึ้นจึงมีการรับสมัครเพิ่มเข้ามาเพื่อช่วยในการจักสานเตยปาหนันเป็นผลิตภัณฑ์ให้ทันต่อความต้องการของลูกค้า อีกทั้งช่วยในเรื่องของการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ปัจจุบันทางกลุ่มมีการบริหารจัดการ โดยเปลี่ยนประธานกลุ่มจากนางเจณี ปูเงิน เป็นนางสาวจันทร์เพ็ญ ปูเงิน ซึ่งเป็นลูกสาวเข้ามาดูแลในส่วนของการดำเนินงานทุกส่วน จากเดิมดูแลในเรื่องของการตลาดเพียงอย่างเดียว เพราะสมาชิกภายในกลุ่มส่วนใหญ่มีอายุมากแล้ว จำเป็นต้องมีคนรุ่นใหม่เข้ามาพัฒนาและจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน

รายชื่อสมาชิกจักสานเตยปาหนัน

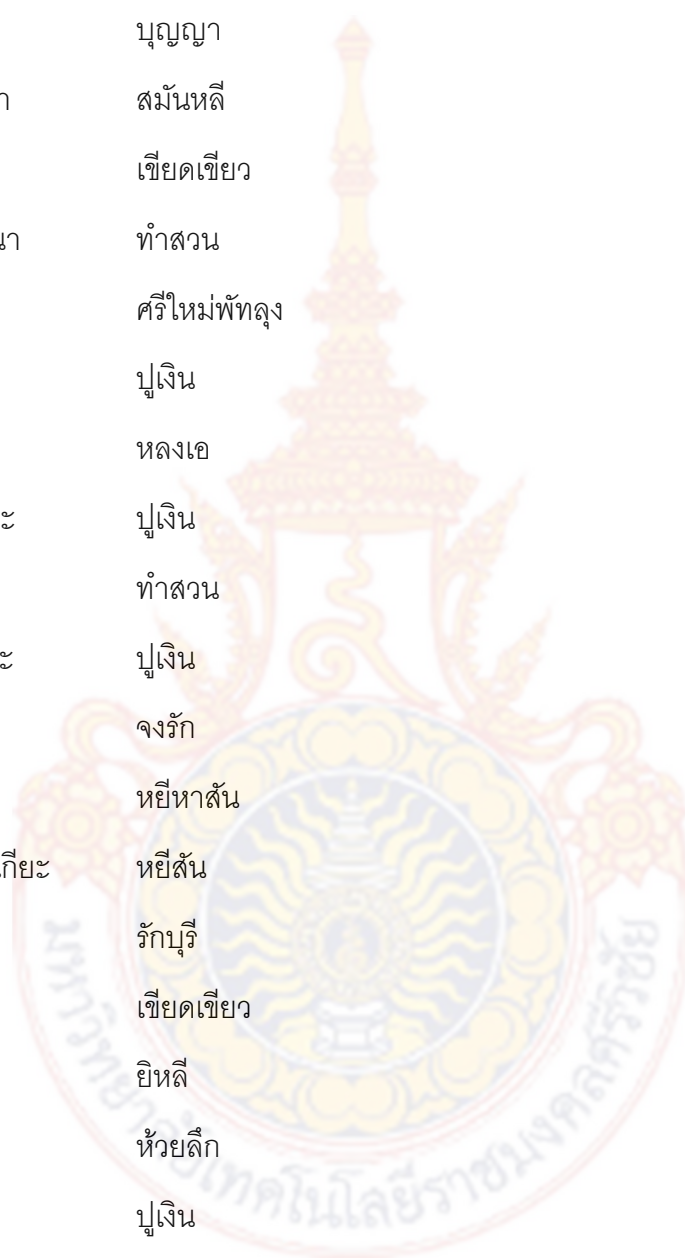
คณะกรรมการกลุ่ม

1. นางสาวจันทร์เพ็ญ	ปูเงิน	ประธานและเหรัญญิก
2. นางสาวเราะเกียะ	หยีสัน	รองประธาน
3. นางสาวเจะมีะ	ปูเงิน	กรรมการ
4. นางมาลินี	จงรัก	กรรมการ
5. นางจินดา	ห้วยลึก	กรรมการ
6. นางหะเดียะ	หลงเอ	กรรมการ
7. นางลิมะ	ศรีใหม่พัทลุง	กรรมการ
8. นางสาวบุบผา	สมันหลี	กรรมการ
9. นางอารี	ปูเงิน	กรรมการ

รายชื่อสมาชิกกลุ่ม

1. นางเจณี	ปูเงิน
2. นางสาวจันทร์เพ็ญ	ปูเงิน

3. นางหลงมะ หลงเอ
4. นางเอียด หลงเอ
5. นางสีเราะะ สมันหลี
6. นางเจะแมะ ปูเงิน
7. นางสาววิสัย บุญญา
8. นางสาวบุบผา สมันหลี
9. นางแหนด เขียดเขี้ยว
10. นางสาววาสนา ทำสวน
11. นางลิมะ ศรีใหม่พัทลุง
12. นางเจะเตะ ปูเงิน
13. นางเอียด หลงเอ
14. นางสาวเจะมีะ ปูเงิน
15. นางเกาะหัยะ ทำสวน
16. นางสาวเจะยะ ปูเงิน
17. นางมาลินี จงรัก
18. นางหะเสี้ยะ หียี่हांสัน
19. นางสาวเราะะเกี้ยะ หียี่हांสัน
20. นางแมะหลง รักบุรี
21. นางปะติมะ เขียดเขี้ยว
22. นางยุภา ยีหลี
23. นางจินดา ห้วยด็ก
24. นางอารี ปูเงิน
25. นางจินดา วันแรก
26. นางเมาะ สมันหลี
27. นางหะเดี้ยะ หลงเอ
28. นางอุษา บุญสมาน
29. นางเจะเสี้ยะ ปูเงิน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ผศ.ดวงจันทร์ นาชัยสินธุ์ อาจารย์วิชาออกแบบนิเทศศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กล่าวว่า จากเดิมชุมชนแห่งนี้ ได้ใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ด้วยการกำหนดลวดลายที่ใช้ในการจักสานกระติบข้าวด้วยลายดั้งเดิม หรือที่เรียกกันว่า ลายฝ้ายบ้าน ไม่ว่าจะเป็ ลายคูป ลายสอง ลายสาม ลายดอกจิก ตลอดจนการทำลวดลายที่ละเอียด และมีการสานที่แน่นหนา อันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม เดิมใช้วัสดุที่เป็นไม้ไผ่ในหมู่บ้าน ทั้งไม้ไผ่ปล้องห่างและไม่ไผ่สีสุก ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จึงทำให้ผลงานนั้นคล้ายกับผลิตภัณฑ์จากชุมชนต่างๆ ในหลายจังหวัดที่ผลิตขึ้นมาจำหน่ายเช่นกัน “การสร้างผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์ ที่เน้นให้เป็นไปในรูปแบบของการสร้างแนวคิด และสร้างกระบวนการให้เห็นถึงรูปแบบผลิตภัณฑ์ หัตถกรรมจักสานของหมู่บ้านที่มีรูปแบบเฉพาะตัว ด้วยการเปลี่ยนวัตถุดิบมาเป็นไม้ไผ่ตะวัน ซึ่งเป็นไม้ไผ่เฉพาะที่มีสีทอง และมีสีสันที่สวยงามโดดเด่น นำมาผลิตให้เป็นรูปแบบเฉพาะให้กับกลุ่มกระติบข้าว บ้านยางคำ เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มสินค้าให้มีความโดดเด่น เกิดบุคลิกของสินค้าที่ดี มีความแตกต่างจากคู่แข่ง เป็นที่จดจำและประทับใจ ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดการบริโภคสินค้าในที่สุด” สอดคล้องกับนางสาววัชร น้อยพยัคฆ์ (2550) การจักสานตะกร้าด้วยทางมะพร้าว เป็นความรู้ ความคิด และประสบการณ์ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษของชาวบ้านอุมลอง อำเภอสบปราบ ที่ปัจจุบันได้พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น ตะกร้าขันโตก แจกกัน ชั้นวางของ เป็นต้น ดังที่นางฮะ หลงกลาง ประธานวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรนาชุมชนเห็ดตะเสะ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ตำบลตะเสะ อ.หาดสำราญ จ.ตรัง กล่าวว่า กลุ่มจักสานผลิตภัณฑ์ “เตยปาหนัน” ก่อเกิดขึ้นมายาวนานนับร้อยปีแล้ว โดยการเรียนรู้จากบรรพบุรุษสืบทอดกันมาด้วยการสอนลูกหลานให้รู้จักการสานกระเชอสำหรับเก็บข้าวสาร การสานขมุกดินช้างสำหรับใส่หมากพลู หรือการสานเสื่อรูปสี่เหลี่ยมสำหรับไปแลกข้าวสารอาหาร โดยการสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ ในอำเภอหาดสำราญ เช่น เกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน และวัฒนธรรม

คุณยายน้ำเชี้ยว ทาครตรง อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 2 ตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก กล่าวว่า เราควรที่จะอนุรักษ์เครื่องจักสานให้เยาวชนรุ่นหลังได้ทำเป็น ได้สืบสานประเพณีวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาของคนไทย จึงได้เปิดบ้านสอนนักเรียนในจังหวัดพิษณุโลก และใกล้เคียงที่จะสนใจจะสืบทอดงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่เป็นผลิตภัณฑ์ ให้ได้เข้าเรียนรู้ ฝึกทักษะ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างรายได้ในครอบครัวได้ ด้วยเหตุผลนี้ จึงมีนักเรียนกลุ่มศิลปประดิษฐ์ สาระการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี จากโรงเรียนทรัพย์สินพรวัถวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 39 อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ได้รวมกลุ่มกัน มาศึกษาเรียนรู้งานหัตถกรรม ด้านการจักสาน งานฝีมือแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ก่อนหน้านั้นเคยแพร่หลาย แต่ปัจจุบันมิให้เห็นไม่มากนัก และเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญงานทางด้านหัตถกรรมมากนัก จึงให้คุณยายน้ำเชี้ยว สอนวิธีการจักสาน โดยเริ่มตั้งแต่จักตอก ย้อมสี ขึ้นรูป สานเป็นลวดลายต่างๆ จนได้ผลิต และในวันนี้ได้เริ่มในขั้นตอนแรก คือ สานพัด ซึ่งเป็นงานสานขั้นพื้นฐาน ในการกำหนดลวดลายและวางตำแหน่งของเส้นดอกแต่ละเส้น สอดคล้องกับ นางสาว

วิภา แซ่เฮอ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มาฝึกงานสาน กล่าวว่ “วันนี้ มาหัดสานกระบุง ตะกร้า ชะลอม ใส่ผลไม้ เพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมไทย ช่วยลดภาวะ โลกร้อน ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการสร้าง อาชีพ ทำรายได้ให้ครอบครัว”

วารงคณา อนันตะ นักประชาสัมพันธ์ สพม.39 (พิษณุ โลก-อุตรดิตถ์) กล่าวว่ เครื่องจัก สานไทยในภาคต่าง ๆ นั้น มีมากมายหลายชนิด และมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างกัน ไป ลักษณะเฉพาะถิ่น ของเครื่องจักสานเหล่านั้น สะท้อนให้เห็นสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น สภาพการดำรงชีวิต ขนบประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนถึงการนับถือศาสนาของกลุ่มชน ที่ผลิตเครื่องจักสาน เครื่องจักสานจึงเป็น ศิลปหัตถกรรม มีคุณค่า ในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ได้คืออย่างหนึ่ง นอกจากนี้ เครื่องจักสานยังเป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ได้หลายอย่าง เช่น สะท้อนให้เห็นความชาญฉลาด ในการเลือกสรรวัตถุดิบ ที่จะนำมาใช้ทำเครื่องจักสาน ซึ่งชาวบ้านจะมี ความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติของวัตถุดิบแต่ละชนิดเป็นอย่างดีแล้ว นำมาดัดแปลงแปรรูปเป็นวัสดุที่ใช้ทำเครื่อง จักสานด้วยวิธีต่างๆ แต่สนองการใช้สอยได้ดี เช่น ชาวภาคใต้ นำใบลำเจียก หรือใบปาดนั้น มาจักและสาน เป็นเสื่อและกระสอบ โดยนำใบลำเจียกไปลนไฟ ให้ใบนิ่ม ก่อนที่จะจักเป็นเส้น หรือนำต้นลำเจียกไปแช่ โคลน แล้วรีดให้แบน หรือการจักไม้ไผ่เป็นตอกแบบต่างๆ ให้เหมาะสม ที่จะใช้สานเครื่องจักสานแต่ละชนิด สิ่งเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่ชาวบ้านเรียนรู้ จากการสังเกต และการทดลองสืบต่อกันมาแต่บรรพบุร่า จนทำให้เครื่องจักสานแต่ละชนิด มีรูปแบบ และประโยชน์ใช้สอยที่สมบูรณ์ลงตัว

คุณค่าอีกประเภทหนึ่งของเครื่องจักสานคือ คุณค่าทางศิลปะและความงาม เครื่องจักสาน หลายชนิด มีรูปทรง โครงสร้าง และลวดลายที่ลวดลายงดงาม อย่างยากที่จะหาเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทอื่น เทียบได้ เช่น ก่องข้าวของภาคเหนือ และภาคอีสาน ซึ่งเป็นตัวอย่างของเครื่องจักสาน ที่ได้รับการออกแบบ อย่างแยบยล สอนองการใช้สอยได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่การสานตัวก่องข้าวสองชั้น เพื่อให้เก็บความร้อนได้ดี โดย ใอร้อนจากข้าวเหนียวหนึ่งจะระเหยออกไปได้ ตามรูระหว่างเส้นตอกอย่างซ้ำๆ ไม่กลายเป็นหยดน้ำ ที่จะทำให้ ข้าวเหนียวแฉะ และบูดเสียได้ง่าย ก่องข้าวจึงเป็นภาชนะ สำหรับใส่ข้าวเหนียวหนึ่งได้ดีที่สุด ซึ่งเป็นผลจาก การออกแบบที่แยบยลของช่างพื้นบ้าน ที่ได้ทดลอง ปรับปรุง สืบทอดกันเรื่อยมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ รูปทรงของก่องข้าวแต่ละท้องถิ่น ยังมีความงดงามแตกต่างกันไป ตามความนิยมของแต่ละถิ่นด้วย

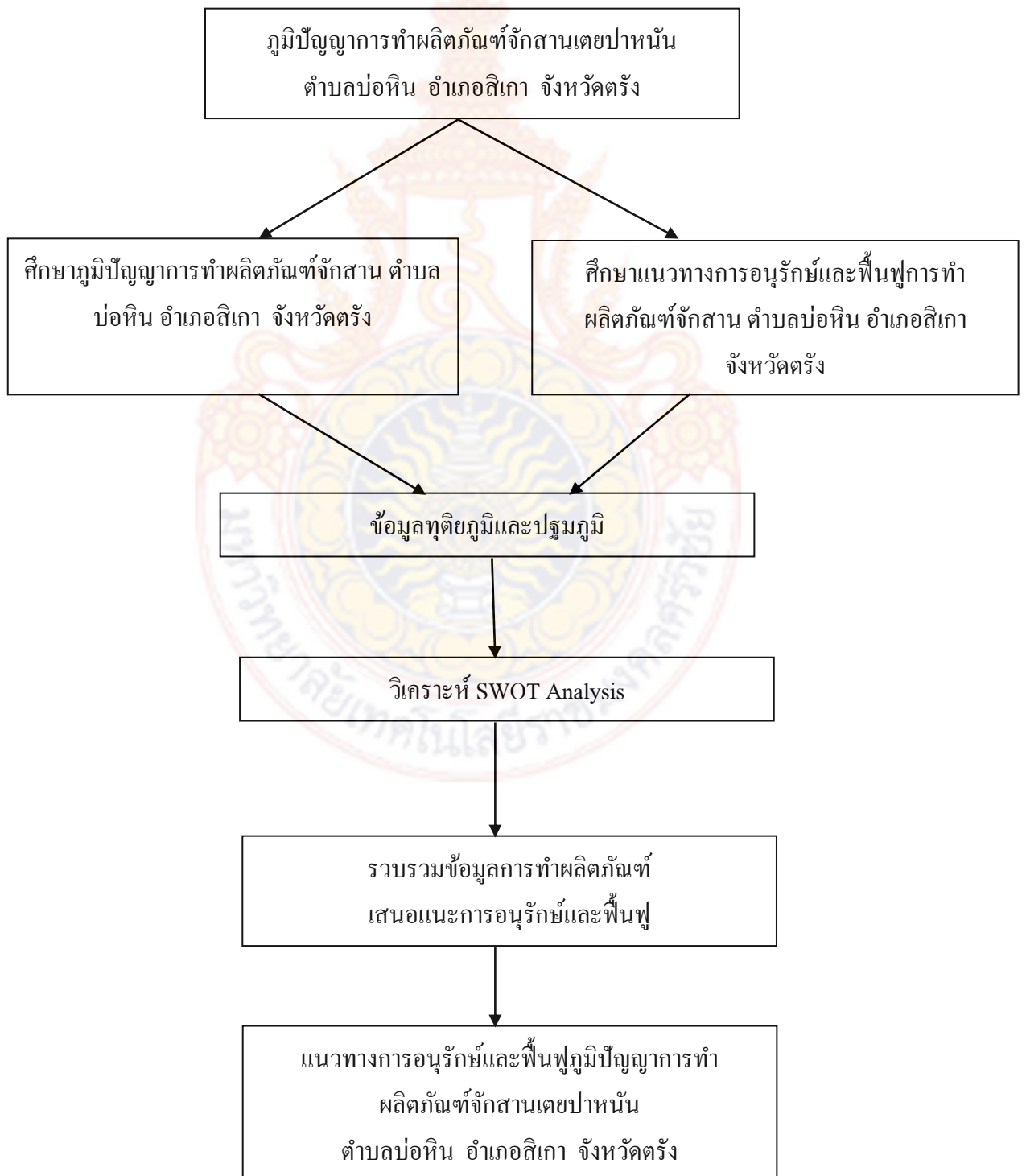
คุณค่าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเครื่องจักสานไทย คือ คุณค่าในการแสดงออกทาง อารมณ์ และจิตใจของช่างพื้นบ้าน เครื่องจักสานหลายชนิดของไทย สานอย่างละเอียดประณีต ซึ่งแสดงให้เห็นอารมณ์ที่ละเอียดอ่อนของผู้สาน ได้เป็นอย่างดี และความละเอียดประณีตนั้น เริ่มตั้งแต่การแปรรูป วัตถุดิบ เช่น การจักตอก และเหลาหวายให้เป็นเส้นเล็กๆ เพื่อใช้สานและดักส่วนที่ต้องการความละเอียด ประณีตของเครื่องจักสาน จนถึงการสานเป็นลวดลายซับซ้อนอย่างลายดอกพิกุล หรือลายสานของเครื่องจัก สานย่านลิเภา เป็นต้น

เครื่องจักสานไทย เป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของไทย ที่ทำสืบทอดกัน มาแต่โบราณ แม้ทุกวันนี้จะมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังมี เครื่องมือเครื่องใช้หลายชนิด ที่ไม่สามารถผลิตด้วยวัตถุดิบอื่นๆ ที่ผลิตด้วยเครื่องจักรตามระบบอุตสาหกรรม

มาใช้แทนเครื่องจักสานได้ เช่น เครื่องจักสานประเภทก่องข้าวที่กล่าวแล้ว ไม่มีภาชนะอื่นใดที่ใส่ข้าวเหนียวหนึ่งได้ดีเท่ากับก่องข้าวและกระติบที่สานด้วยไม้ไผ่ ไม่มีเครื่องจับปลาที่ทำด้วยวัสดุคิบอย่างอื่นมาแทนที่ ลอบ ไซ สุ่ม ที่สานด้วยไม้ไผ่ได้ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นคุณลักษณะพิเศษของเครื่องจักสานที่มีคุณค่าในตัวเอง ยากที่จะใช้งานหัตถกรรมและอุตสาหกรรมอย่างอื่น ทดแทนได้ ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้เครื่องจักสานมีอายุยืนยาวสืบต่อกันมานานนับพันปี

ส่วนนางสาววิภาวี แซ่หยาง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กล่าวว่า “ตนมีความสนใจในงานหัตถกรรม เพราะวัสดุต่างๆหาได้ง่ายจากชุมชน และต้องการสืบสานงานฝีมือ อีกทั้งเมื่อเรียนรู้ฝึกฝนจนชำนาญก็ยังสามารถนำความรู้ที่ได้ไปสร้างรายได้ระหว่างเรียน หรือนำไปประกอบอาชีพ เมื่อตอนนั้นสำเร็จการศึกษาได้อีกทางหนึ่งด้วย”

6.กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร หมายถึง ภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอเสลภูมิ จังหวัดตรัง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ใช้การสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กับประชากร ทั้ง 3 กลุ่ม หลัก ดังนี้

1. ผู้นำกลุ่มผู้ประกอบการ ได้แก่ ประธานกลุ่มผู้ประกอบการ จำนวน 2 คน จากกลุ่มผู้ประกอบการ จำนวน 2 กลุ่ม คือ ประธานกลุ่มผู้ประกอบการ หมู่ที่ 3 บ้านคูหิน และ ประธานกลุ่มผู้ประกอบการ หมู่ที่ 8 บ้านโต๊ะบัน เนื่องจากประธานกลุ่มเหล่านี้เป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มผู้ประกอบการจึงมีความเข้าใจในการทำผลิตภัณฑ์ ตลอดจนเป็นผู้ดำเนินการวางแผนงาน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Random Sampling) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และเจาะลึก (In-Depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

2. สมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการ ได้แก่ ตัวแทนสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการจำนวน 10 คน จากกลุ่มผู้ประกอบการจำนวน 2 กลุ่ม คือ หมู่ที่ 3 บ้านคูหิน จำนวน 5 คน และ หมู่ที่ 8 บ้านโต๊ะบัน จำนวน 5 คน เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มเหล่านี้เป็นช่างผู้ดำเนินงานมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Random Sampling) เก็บข้อมูลโดยการประชุมกลุ่ม (Focus Group) 10 คน และใช้แบบสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก (In-Depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

3. เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ จำนวน 1 คน เนื่องจาก เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจและมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (In-Depth Interview)

2. การสร้างและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก (In-Depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) มีวิธีการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวม องค์ความรู้ เอกลักษณ์ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู จากเอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวข้องกับการศึกษาอนุรักษ์และฟื้นฟู ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. กำหนดขอบเขตของข้อมูลและขอบเขตของเนื้อหา โดยนำวัตถุประสงค์มาใช้เป็นแนวทาง

3. สร้างแบบสัมภาษณ์ แบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำไปปรับแก้ไขให้ถูกต้องเหมาะสมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์

4. นำแบบสัมภาษณ์ แบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วมไปใช้กับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการสร้างแบบบันทึกแบบสัมภาษณ์ แบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) เป็นการตั้งคำถามในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้อธิบายถึงเหตุผลของ กระทำ ความคิด ทั้งในลักษณะทำไม และอย่างไร เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึก โดยแบ่งออกเป็น 2 ชุด ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์และแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับองค์ความรู้และเอกลักษณ์ของการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ด้านประวัติและพัฒนาการ การแบ่งประเภทของผลิตภัณฑ์ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ และขั้นตอนการผลิต ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ความรู้การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ด้านแนวทางการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การถ่ายทอด และการเผยแพร่ รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์และแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู องค์ความรู้ การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ด้านแนวทางการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การถ่ายทอด และการเผยแพร่ รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ

2. จัดประชุมระดมความคิดเห็น (Focus Group) ในประเด็นสำคัญของการศึกษา โดยเชิญประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เข้าร่วมพร้อมกันเพื่อระดมความคิดเห็นในประเด็นแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ความรู้ เอกลักษณ์ การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันในด้านต่าง ๆ

3. อุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คือ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ ดินสอ ยางลบ ปากกา กระดาษ คอมพิวเตอร์

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษา ค้นคว้า รวบรวม ข้อมูล องค์ความรู้ เอกลักษณ์ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Studies) การศึกษาวิจัยในครั้งนี้อาศัยขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็นหลักสำคัญ โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

3. จัดประชุมระดมความคิดเห็น (Focus Group)

4. นำข้อมูลทั้งในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ แบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการจัดระดมความคิดเห็น (Focus Group) มาสรุปผล และอภิปรายผล นำมาร่างเป็นแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลทำในช่วงการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การตรวจสอบด้านความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูล จากแหล่งเวลา บุคคล และสถานที่ โดยสัมภาษณ์เรื่องเดียวกันจากบุคคลในกลุ่มที่ต่างกัน สัมภาษณ์เรื่องเดียวกันจากหลาย ๆ กลุ่มตัวอย่างเช่น จากตัวแทนประชากรที่ดีของกลุ่มผู้ประกอบการด้านการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน และสังเกตในเรื่องเดียวกันจากหลาย ๆ กลุ่มผู้ประกอบการ

การตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล รวมทั้งเป็นการลดอคติในการเก็บรวบรวม และการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบในมิติต่าง ๆ เหล่านี้ คือ การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดประชุมระดมความคิดเห็น (Focus Group) และเอกสาร ในเรื่องเดียวกันมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน มีความสมบูรณ์ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาถอดความ ตีความ ให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ตีความ (Content Analysis) นำมาสรุปและอภิปรายผล และเขียนรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัย 2 ประเด็น ดังนี้

1. องค์ความรู้และเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน

องค์ความรู้และเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ผู้วิจัยได้กำหนดเป็น 4 ประเด็นดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน เริ่มต้นขึ้นจากการได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษชาวอินโดนีเซีย ที่อพยพมาตั้งรกรากในประเทศไทยทางตอนใต้ ตั้งแต่จังหวัดนราธิวาส ยะลา ปัตตานี สตูล ตรัง กระบี่ ในอดีตการสานเตยปาหนันจะสานเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน และไว้ใส่เครื่องประดับตกแต่ง เช่น สานสาด (เสื่อ) ไว้สำหรับใช้ในพิธีแต่งงาน พิธีละหมาด พิธีศพ สานขมูกยา ไว้ใส่ยาเส้น ใบจาก และสตางค์ สำหรับจุดเริ่มต้นของการค้าขายเกิดขึ้นเมื่อมีพ่อค้าชาวอินโดนีเซีย ชาวบ้านเรียกว่า แซกอินโด เดินทางโดยนำเรือมาเทียบท่าในทะเลอ่าวสิเกา แล้วขึ้นฝั่งนำผ้าปาเต๊ะ (เป็นผ้าถุงสำหรับนุ่ง) มาแลกเปลี่ยนกับขมูกยา (ภาษาถิ่นเรียกว่า กำแปด ไว้สำหรับใส่ยาเส้น) กับชาวบ้านชุมชนซึ่งมีการจักสานเตยปาหนันแล้วนำขมูกยาที่ได้กลับไปขายในประเทศอินโดนีเซีย มีการแลกเปลี่ยนอย่างนี้มาเรื่อยๆหนึ่งต่อมาส่วนราชการมองเห็นความสำคัญและช่องทางที่สามารถจะเพิ่มรายได้แก่ชุมชนจึงส่งเสริมเป็นอาชีพจนสินค้าเป็นที่นิยมของท้องตลาดทั้งในและต่างประเทศ

1.2 รูปแบบผลิตภัณฑ์การจักสานเตยปาหนัน มีรูปแบบเดียว คือ เพื่อประโยชน์ใช้สอย ประกอบด้วย ขมูกยา เสื่อ กระเป๋า

เสื่อ

กระเป๋

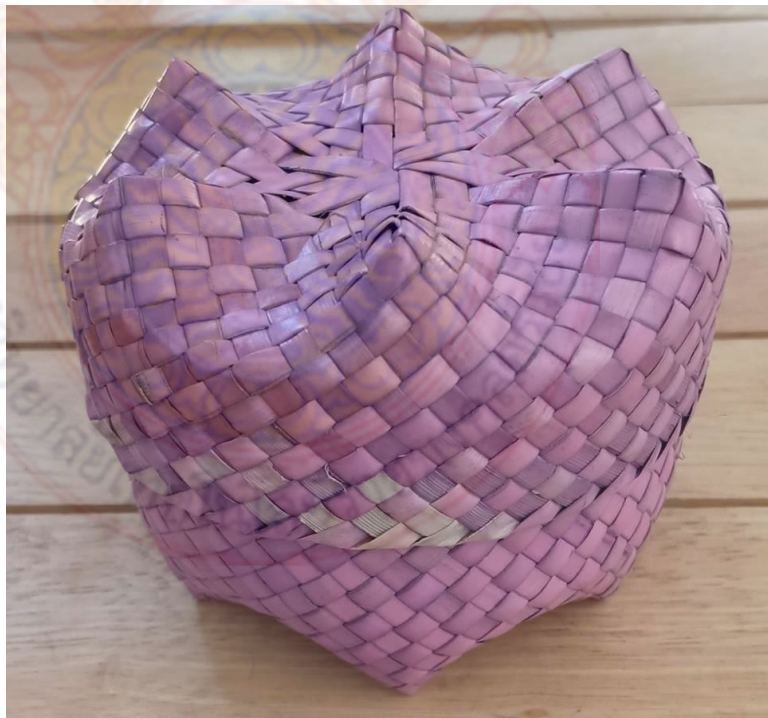

กล่องใส่กระดาษชำระ

กล่องใส่ของ

ตะกร้าใส่ของ

หมวก

หมอน

1.3 รูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ได้แก่ ขมูกยา

1.4 กระบวนการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน โดยทั่วไป มีขั้นตอน ดังนี้

1.4.1 เลือกใบจากต้นเตยปาหนันที่มีขนาดไม่อ่อนหรือแก่จนเกินไปแล้วนำแต่ละใบมากรีดหนามที่อยู่บริเวณด้านหลังใบออกแล้วนำมาลนไฟจนเริ่มเหี่ยว

1.4.2 นำใบเตยมากรีดและดึงเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการ โดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า เล็บ
แมว แล้วนำเส้นไปปิ้ง

1.4.3 นำเส้นเตยที่ได้มามัดรวมกันพอประมาณแล้วนำไปแช่น้ำประมาณ 2 วัน โดยให้เส้นเตยจมน้ำแล้วนำไปตากแดด

1.4.4 นำเส้นเตยไปย้อมสีตามต้องการใช้เวลาประมาณ 30 นาที พักไว้จนแห้งสนิท

1.4.5 นำเส้นเตยที่ได้ไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

2. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ความรู้การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นศึกษา 5 ด้าน ดังนี้

1.แนวทางการอนุรักษ์การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน

แนวทางการอนุรักษ์การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันจากการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ประธาน สมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์อันประกอบด้วย 3 ประการ คือ 1) ปลุกจิตสำนึกด้านการปลูกต้นเตยปาหนันทดแทนส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์ 2) ปลุกจิตสำนึกในการตระหนักถึงคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาและความภาคภูมิใจในการประกอบอาชีพการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน 3) เก็บรวบรวมข้อมูลและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา กระบวนการผลิต และรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไป

2. แนวทางการฟื้นฟูการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน

แนวทางการฟื้นฟูการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันจากการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ประธาน สมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้นำเสนอแนวทางการฟื้นฟู คือ เลือกสรรหารูปแบบผลิตภัณฑ์ชิ้นงานที่กำลังจะสูญหายหรือไม่ได้รับความนิยามจากตลาด รวบรวมข้อมูล และเรียนรู้กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ชิ้นงาน

3. แนวทางการพัฒนาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน

แนวทางการพัฒนาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันจากการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ประธาน สมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาอันประกอบด้วย 4 ประการคือ 1) พัฒนาทางด้านการตลาดโดยจัดให้มีการจำหน่ายในชุมชน จังหวัด ต่างจังหวัด สถานที่ท่องเที่ยวและเทศกาลงานต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมถึงการจัดจำหน่ายผ่านช่องทางสื่อโซเชียล 2) พัฒนาด้านรูปแบบชิ้นงานหรือผลิตภัณฑ์โดยจัดให้มีการสำรวจความต้องการของลูกค้า 3) พัฒนาสถานประกอบการให้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ของชุมชน 4) พัฒนาแหล่งผลิตหรือสถานประกอบการเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชน

4. แนวทางการเผยแพร่การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน

แนวทางการเผยแพร่การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันจากการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้นำเสนอแนวทางการเผยแพร่อันประกอบด้วย 3 ประการ คือ 1) ส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเผยแพร่องค์ความรู้การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันในส่วนของชุมชนจากรู้สู่รู้ 2) ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกลุ่มในชุมชนเดียวกัน 3) จัดทำข้อมูลองค์ความรู้กระบวนการผลิตเป็นเอกสารแจกจ่ายให้กับบุคคลทั่วไปและจัดเก็บไว้ในสถานประกอบการและหน่วยภาครัฐที่มีส่วนรับผิดชอบโดยตรง

5. แนวทางการถ่ายทอดการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน

แนวทางการถ่ายทอดการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน จากการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ประธาน สมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้นำเสนอแนวทางการถ่ายทอดอันประกอบด้วย 2 ประการคือ 1) จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้การทำผลิตภัณฑ์ 2) จัดกิจกรรมการประกวดการออกแบบรูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อให้ผู้ผลิต และคนในชุมชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่องแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง โดยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

องค์ความรู้และเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันมีประวัติความเป็นมาโดยเกิดขึ้นจากปัจจัยหลักสองประการ คือ

1. ปัจจัยด้านวัตถุดิบในพื้นที่ของชุมชนมีต้นเตยปาหนันเป็นทรัพยากรที่มีจำนวนมาก
2. มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นและกลุ่มคนในชุมชนที่มีความสนใจใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตชิ้นงาน โดยเริ่มต้นจากการนำส่วนใบของต้นเตยปาหนันซึ่งมีคุณสมบัติเมื่อรีดหนามที่ใบออกแล้วนำไปลงไฟจนเหี่ยวแล้วจะมีความเหนียวนุ่มเป็นมันเงา มาจักสานเป็นเครื่องใช้สอยโดยทั่วไปจนเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีการค้าขายสินค้าจนเป็นที่นิยมของคนโดยทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ จนในที่สุดก็มีการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ประกอบการทำผลิตภัณฑ์การจักสานเตยปาหนันตามลำดับ

ปัจจุบันนี้รูปแบบของการทำผลิตภัณฑ์มีเพียงประเภทเดียวคือ เครื่องใช้สอย ที่ได้รับความนิยมได้แก่ ขมุกยา กระเป่า เสื้อ รูปแบบชิ้นงานที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ขมุกยา ขั้นตอนการผลิตโดยทั่วไป มี 5 ขั้นตอน

- 1) เลือกใบจากต้นเตยปาหนันที่มีขนาดไม่อ่อนหรือแก่จนเกินไปแล้วนำแต่ละใบมากรีดหนามที่อยู่บริเวณด้านหลังใบออกแล้วนำมาลงไฟจนเริ่มเหี่ยว
- 2) นำใบเตยมากรีดและดึงเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการ โดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า เล็บแมว แล้วนำเส้นไปรีด
- 3) นำเส้นเตยที่ได้มามีครวมกันพอประมาณแล้วนำไปแช่น้ำประมาณ 2 วัน โดยให้เส้นเตยจมน้ำแล้วนำไปตากแดด
- 4) นำเส้นเตยไปข้อมสีตามต้องการใช้เวลาประมาณ 30 นาที พักไว้จนแห้งสนิท
- 5) นำเส้นเตยที่ได้ไปจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ความรู้การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมี 5 แนวทาง ดังนี้

- 1) ส่งเสริมด้านการตลาด
- 2) ส่งเสริมการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์
- 3) ส่งเสริมการปลูกทดแทน
- 4) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้
- 5) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง มีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายและสรุปผล ดังนี้

การดำเนินงานตามแนวทาง ทุกส่วนในการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน มีองค์ประกอบหลักสำคัญ คือ ปรชชนกลุ่มผู้ประกอบการ สมาชิกผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่ภาครรัฐ วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ข้อที่ 1 การศึกษาองค์ความรู้ เอกลักษณะในการทำผลิตภัณฑ์ ผลการวิจัย ได้มาจากประธาน และสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการเป็นลำดับแรก เนื่องจากมีความรู้ในเรื่องดังกล่าว วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ผลการวิจัยได้ข้อมูล ถูกต้องตามหลักวิธี ได้มาจากเจ้าหน้าที่ภาครรัฐ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้เฉพาะด้าน ดังนั้น ทั้ง 2 ส่วนต้องประสานความร่วมมือกัน โดยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นตัวหลักในการกำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมจากผู้ประกอบการและประชาชนในชุมชน ก็จะส่งผลให้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน ดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ด้านคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างในการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน มีทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ ประธานกลุ่มผู้ประกอบการ สมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่ภาครรัฐจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ข้อที่ 1 การศึกษาองค์ความรู้ เอกลักษณะในการทำผลิตภัณฑ์ ผลการวิจัยที่ได้มาจากประธาน และสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว ให้ข้อมูลที่เกิดความแตกต่างกันในบางประเด็น แต่อย่างไรก็ตาม ได้นำข้อมูลที่ได้เข้ามาสู่กระบวนการวิจัย จนได้รับผลที่แน่ชัด ส่วนวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 การทำแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู การทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนันเมื่อเข้าสู่กระบวนการวิจัย แบบสังเกต สัมภาษณ์ แบบมีส่วนร่วม พบว่า ข้อมูลส่วนใหญ่จะได้จากเจ้าหน้าที่ภาครรัฐ แต่มีบทบาทไม่เพียงพอกับการดำเนินการภายในกลุ่มผู้ประกอบการ แต่อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ได้เกิดความชัดเจนและถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

1. ภาครรัฐ ควรเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในส่วนของการดำเนินการตามแนวทาง 5 ประเด็นหลักที่ได้จากผลการวิจัยและควรจัดเป็นนโยบายเร่งด่วน
2. ผู้นำและสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการ ควรจัดระบบการบริหารจัดการกลุ่มให้เป็นไปตามหลักการที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน
3. ประชาชน โดยทั่วไปในท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญต่อคุณค่าภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน และอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาและส่งเสริมด้านการตลาด
2. ควรศึกษาและส่งเสริมด้านการออกแบบและแปรรูปผลิตภัณฑ์
3. ควรศึกษาและส่งเสริมด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

บรรณานุกรม

กระทรวงการศึกษาธิการ. (2544). วัฒนธรรม การพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณะและภูมิปัญญา จังหวัดตรัง กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

โกวิทย์ พวงงาม. (2545). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท.

ชิต นิลพานิช และ กุลชน นาพงศธร. (2532). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. ในเอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน. ครั้งที่ 3, หน่วยที่ 8 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ทวารัตน์ กิติกุลศล , สานสวย , สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2013

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). บทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐาน

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้าวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น.

นงคราญ กาญจประเสริฐ. (2545). ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสิ่งของเครื่องใช้โดยเทคโนโลยีชาวบ้านของประชากรในจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดสุโขทัย. พิษณุโลก:มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). การมีส่วนร่วม หลักพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร.

**เบญจยอดดาเนิน-แอ็ดติกัจ, และกาญจนาตั้งชลทิพย์.(2552).การ
วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูลการตีความและ
การหาความหมาย(เอกสารวิชาการ หมายเลข 245).นครปฐม:
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.**

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ , เครื่องจักสานในประเทศไทย , กรุงเทพฯ : โอ.เอส พรินต์ติ้งเฮาส์, 2539

วันรักษ์ มิ่งมณีนาถิน. (2531). การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยุพาพร รูปราม. (2545). การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณ ในการปฏิรูประบบราชการ. ภาค
นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2547). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร:เฟื่องฟ้าพรินต์ติ้ง
จำกัด.

**สุภางค์ จันทวานิช. (2556). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**

**สุนทรี สังข์อยู่ทซ์. (2548). ทอรัทกสายใย ผ่าลายผ่านนาหมื่นศรี.
เชียงใหม่: วนิดา เพรส.**

**สุวีพร พงษ์พานิช บทความวารสาร Ecotourism Network Newsletter
มกราคม 2544 ฉบับที่ 54 สำนักมาตรฐานการศึกษา,สำนักงาน
สภาสถาบันราชภัฏ,กระทรวงศึกษาธิการ,สำนักมาตรฐาน
อุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย. (2545). ชุดการเรียนรู้ด้วย
ตัวเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พริน
ติ้ง.**

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา
และทบวงมหาวิทยาลัย. (2545). ชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.

อकिन รพีพัฒน์.(2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทใน
สภาพสังคม และ วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: สักดิ์โสภา
การพิมพ์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์
แนวทางการอนุรักษ์และการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จักสานเตยปาหนัน
ตำบลบ่อหิน อำเภอเสนา จังหวัดตรัง

ส่วนที่ 1 องค์กรความรู้และเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์

1.1 ประวัติความเป็นมา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.2 รูปแบบผลิตภัณฑ์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.3 ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ.....นามสกุล.....
ที่อยู่

.....
.....

